

Владимир ЈОВИЋЕВИЋ*

МИТРОПОЛИТИ ИЗ ДИНАСТИЈЕ ПЕТРОВИЋ – духовни и свјетовни владари Црне Горе

УВОД

У историји Црне Горе династија Петровић са Његуша заузима високо мјесто, које је стекла непрестаном ослободилачком борбом, територијалним ширењем, сузбијањем племенске анархије, отварањем према свијету, стварањем и модернизовањем државе. У том кретању и процесима Црногорска митрополија има значајну улогу и мјесто.

Предмет рада обухвата мишљења о преносу власти на Црногорско-приморску митрополију, ослободилачке и државотворне идеје владика и митрополита, двојство функција у једном персоналитету (духовни и свјетовни закон), обнову и стабилизовање државе итд.

Послије пада Зете 1496. г. под турску власт црногорска заједница мијења облик уређења и стицајем неповољних историјских околности излаз и опстајање налази у окупљању око владика из разних племена до 1697. г. а потом владавину владика и митрополита из светородне династије Петровића до 1851. г.

У одабиру најјачих извора и хронолошком прегледу догађаја, процеса и личности, у синтетичком уобличавању – указаћемо на сву сложеност једног доба, сударе свјетова супротстављених снага жестоког освајача и неустрашивих бранилаца вјере, слободе и државе. Прошлост ова није избрисана из времена и памћења, широк је траг оставила иза себе.

Од интереса је за науку указати на крупне промјене друштва на територији Зете послје 1450. г. Занимљиво је размотрити враћање заједнице на старе облике организовања (племена, катуни и самоуправа) и стожерну улогу Цркве у окупљању, припремању и организовању ослободилачке борбе и др. Свако од ових питања најављених у уводу може бити предмет посебне студије. Наше излагање и закључивање опредијељено је ограниченошћу простора и теме.

* Доктор правних наука, Подгорица.

Од посебног је интереса анализирати јединство и прожимање духовног и свјетовног закона у вјерским, ослободилачким, државотворним радњама владика и митрополита из династије Петровић. Такође је разложно указати на првенство овог или оног закона. То је тежиште рада и покушај разјашњења овог недовољно истраженог питања пружиће одговоре на многе дилеме, нејасноће и недоречености. Послије силаска Црнојевића са историјске сцене, Црква је носила визију обнове државе у ослободилачким ратовима и очувања народног идентитета.

ВЛАДИКЕ И МИТРОПОЛИТИ ИЗМЕЂУ ПРОПАСТИ И ОБНОВЕ ДРЖАВЕ

У назначењу треба истаћи да је становништво средњовјековне Зете у дужем процесу промјена послје 1450. г. дијелом исламизирано, а дијелом покатоличено. Мноштво народа одбјегло је преко Јадрана. Ове просторе у крупним демографским промјенама насељавању групе сточара, слободних сељака и ситног племства Рашке, Косова, Босне итд. Црногорско племенско друштво развија се у отежавајућим приликама између Турске и Млетачке републике, али „Традиција о немањићкој држави и Црнојевићима била је моћна покретачка снага црногорских племена у борби противу Турака... Без традиције о немањићкој традицији и Црнојевићима, црногорска племена била би што и првобитне племенске заједнице.”² Ова племена „остала су најчистија скупина српског народа послје његовог пада под турску власт.”³ Падом Зете под Турску 1496. г. није прекинут континуитет као слијед друштвеног развоја Црне Горе.

Према Бранислав Ђурђевићу, Црна Гора је од 1514. до 1570. г. била филурцијска област, а послје тога карактерише је период борбе Црногораца противу турског феудализма; од коначног заузимања Црне Горе до краја XVII вијека тече период борбе за аутономију и њено очување са повременим борбама од друге половине XVII вијека за свргавање турске власти.⁴ Од краја XVIII вијека „може се са сигурношћу казати да Турска није имала суверенитет над Црном Гором... јер је све говорило о независности Црне Горе, чуваној и одржаваној у вјековним борбама за слободу”.⁵

Цетињски манастир као сједиште Зетске, а касније Црногорско-приморске митрополије постаје духовни и физички стожер у Црној Гори. У пле-

² *Историја Црне Горе*, књ. 3. том I, Титоград, 1975. стр. 471.

³ *Историја Црне Горе*, књ. 3. том I, Титоград, 1975. г. стр. 471.

⁴ Бранислав Ђурђевић, *Турска власт у Црној Гори XVI-XVII вијек*, Сарајево, 1953. стр. 119-135.

⁵ Фердо Чулиновић, *Државноправна историја југословенских земаља*, књ. II, Загреб, 154. стр. 102.

менској црногорској заједници и даље задржава феудална имовинска обиљежја. „По црквеној јурисдикцији, црква у Црној Гори припадала је Пећкој патријаршији.”⁶ По свом положају у друштву племенске структуре Црногорско-приморска митрополија уздиже се изнад уских племенских интереса и подвојености. Од самог нестанка државе 1496. г. носилац је идеје обнове државе и ослобођења од Турака. Которанин Маријан Болица истиче да владика у духовном погледу управља Црном Гором и само је потчињен пећком патријарху.⁷

Црногорско-приморска митрополија постаје организатор и носилац теократског уређења у Црној Гори. Теократија је политичко уређење у коме свештеници и црквени великодостојници имају одлучујући утицај у политичком животу. Грчка је ријеч, која означава владавину божју, јер суверенитет почиње од Бога (theos – Бог; kratein – владати). У Црној Гори као историјска реалност постоји од 1499. до 1851. г.

Од 1499. г. помињу се следећи епископи (владике и митрополити): Вавила, Роман, Василије, Макарије, Пахомије, Герасим, Дионисије, Ромил II, Ванијамин, Рувим I, Мардарије I, Висарион, Мардарије II, Рувим II и Сава Очић, са којим се завршава период столовања владика и митрополита из разних племена.

Вољом народа изабран је 1697. г. Данило Петровић (1697-1735) за *врховног* поглавара Црне Горе, а рукоположен је 1700. г. на црквеном сабору у Печују. Сава Петровић влада од 1735. до 1750. г. (завладичен 1719. за живота владике Данила). Василије Петровић рукоположен је 1750. г. у Београду за митрополита и добио значајну титулу егзарха трона пећког. Умро је 1766. г. у Петрограду. Арсеније Пламенац, сестрић митрополита Саве, посвећен је за епископа 1766. г. а умро је 1784. г. (коадјутор). Петар I Петровић је свечано рукоположен 1784. г. у Карловцима (Срем). Посвећење је обавио митрополит Мојсије Путник са тројицом архијереја. Стожерна је духовна и свјетовна личност црногорске историје. Смрћу Петра I Петровића 13. октобра 1830. за наследника долази Петар II Петровић (1830-1851). Хиротонисан је за владика 1833. г. у Петрограду.

Да би се указало на мјесто и значај Црногорско-приморске митрополије у историји Црне Горе, посебно периода пропасти државе Црнојевића, неопходно је размотрити питање „преузимања власти од Црнојевића”, од стране ове епархије. Глигор Станојевић је мишљења да је Цетињска митрополија у Црној Гори била носилац идеје државности. „Она је сама као организација, остатак српске средњовјековне државе. Цетињске владике су одлично истичале своје право на првенство у Црној Гори.”⁸ Сличан став заузимају Ђо-

⁶ *Историја Црне Горе*, књ. 3, том I, стр. 43.

⁷ Према истој *Историји*, стр. 43.

⁸ Глигор Станојевић, *Црна Гора пред стварање државе*, Београд, 1962. г. стр. 274.

ко Пејовић, Петар Стојановић и други истраживачи. Скоро подударно гледиште налазимо и у „Историји Црне Горе” итд.⁹ Свједочење самих учесника у догађајима, првенствено митрополита, оснажује овај став.

Вук Караџић потврђује да је сјећање на Црнојевиће у XIX вијеку у Црној Гори било тако свјеже као да су владали до скорашњих дана. Српски патријарх Арсеније III у Аустрији себе је називао Црнојевићем. Владика Данило Петровић, родоначелник династије великог историјског замаха, титулише се као „војеводич српској земљи”. Овај извор упућује да су становници Црне Горе Срби, те да је поред митрополитске духовне власти Данило Петровић носилац и свјетовне као „војеводич”. У писму владике Данила Зану Грбичићу од 30. 04. 1700. пише, поред осталог, о злу које се десило између Паштровића и Цетињана: „наше јест оружје по апостоу глагол божи, али кад људи не слушају што да им сатворим... нијесу ови људи мати добру, но мати сваком злу и неправди”.¹⁰ Владика претходно истиче да њему „није дато ни на кога дигнути оружје, нити имамо војску да их силом уставимо да зло не чине”. У истом писму имамо став као чињеницу: „Учимо их и карамо по закону, но не хоће слушати”. Опомињање непослушних „по закону” означава црквени канон (закон) по коме мисле, живе и раде митрополити и свештенство. У избору одлука и радњи митрополити увијек дају предност духовним законима Православне цркве. Ријеч божја („глагол божи”), утемељена на Јеванђељу, дјелима апостолским и учењима црквених отаца – основни је извор из кога црпе духовну снагу и све што је супротно томе – забрањено је. Црквени великодостојници употребљавају пријетњу чија је посљедица тешка санкција. У писму владике Данила попу Вукадину, попу Михаилу и осталим главарима ставља у изглед пријетњу и санкцију непослушним поданицима. „И тко ће им руке држати али ш њима бити у помоћ и у договор, да буде ш њима проклет и отлучен от цркве божје и закона християнскога...”¹¹ Тако осуђени страшном и највећом казном за оно доба, одвојени су од Цркве и хришћанског закона, што је равно данашњем губитку свих грађанских права. Уочава се да је Црква стожер заједнице и јавног живота и ништа се мимо ње не дешава што се дешава.

Енергични владика Данило у замаху ослободилачке борбе захтијева од Вука Бориловића и четири брата Мартиновића да почну са истрагом потурица, потом позива Вучка Његуша, Станишу Велестовца и Марка Дупиљанина „да они први почну бити Турке. И тако пођоше на Божић пређе зоре и побише Турке цетињске и ћеклицке који кћеше доћ да се покрсте код мене”.¹² Очигледно је да су владике и митрополити покретачи ослободилачке

⁹ *Историја Црне Горе*, кње. 3, том I, стр. 471.

¹⁰ *Зборник докумената из историје Црне Горе (1685-1782)*, Цетиње, 1956, стр. 11.

¹¹ Исто, стр. 16.

¹² Исто, стр. 17-18.

борбе. Не може да опстане мишљење да није било истраге потурица јер их није било у Црној Гори. Пред которским судом 14. јула 1663. г. Турци (потурице) из Комана и Микулића и црногорски кнез Радун из Комана склапају уговор који их обавезује пред которским судом да ће на читавој територији Црне Горе и територији которске јурисдикције владати мир. Важна је чињеница да у склапању споразума „учествују и црногорски муслимани”.¹³ Чињеница је закон и истина! Владика Данило први је унио идеју *слободне* Црне Горе међу црногорским племенима.

Два турска похода на Црну Гору 1712. г. и 1714. г. означавају први и прави фронтални сукоб Црногораца са непријатељем. „Од тада почиње борба на живот и смрт између Црногораца и Турака, која ће трајати два вијека”.¹⁴ Покретач свих отпора и сукоба противу Турака је владика Данило. У једном тешком моменту владика стиже крајем 1714. у Русију, гдје је добро примљен.

Владика Данила је наслиједио слабашно предузимљиви владика Сава. Он је 1743. г. стигао у априлу у Русију. У представци царици Јелисавети владика истиче жртве које су Црногорци поднијели када су на позив Петра I, руског императора, устали оружјем противу Турака. Црногорци су се борили, истиче, „противу непријатеља Христове цркве и прогонитеља православног народа за вјеру и отаџбину”.¹⁵ Анализа представке указује да је вјера у врху вриједности за које се жртвују Црногорци на позив Русије. Ово обраћање је једна врста програма којег се Црногорци држе од 1711. г. у односима са Русијом. Руска царица Јелисавета Петровна одобрила је сталну помоћ Цетињском манастиру од 500 рубаља сваке треће године. О тешком стању последије укидања Пећке патријаршије 1766. г. неспокојни митрополит Сава обавјештава московског митрополита Платона, 26. фебруара 1776. г. „штити нас код Порте да се Грци не би мијешали у српски национ... Мени је у руке то предато од свих архијереја славеносрпских као најстаријему...”¹⁶ Овим је све казано и објашњено. Послије повратка владике Саве из Русије све га више потискује предузимљиви рођак Василије.

Из прве деценије владавине владике Саве датира једно писмо Црмничана Паштровићима (1739-1742) значајно за укупне политичке и вјерске прилике у Црној Гори. Главари црмнички обавјештавају Паштровиће о куги која хара у турским градовима. „Но се Богу молимо и прво светитељу Сави србскому који ни је утврдио вјеру и закон да је у нас не пуштате”.¹⁷ Прва

¹³ Историјски записи, књ. IX, 1953, стр. 233-235. Рад „Један прилог из историје Црне Горе”.

¹⁴ *Историја Црне Горе*, стр. 265.

¹⁵ Исто, стр. 302.

¹⁶ Записи, књ. XIX, 1938, стр. 298-300.

¹⁷ *Зборник докумената из историје Црне Горе*, стр. 126.

чињеница је да су Црногорци Срби. Друга чињеница је да Црногорска митрополија припада као саставна епархија Српској православној цркви, коју је утемељио Свети Сава Немањић. Патријарх Атанасије II рукоположио је Василију за митрополита, у Београду 1750. г.

Митрополит Василије Петровић је знаменити владар силне енергије, визионар и личност великих државотворних планова. За вријеме првог његовог пута у Русију 1753. г. покренуо је питање државног статуса Црне Горе, а руска влада му је савјетовала да Црна Гора не плаћа данак Турској, јер су Црногорци слободан народ. Митрополит Василије штампао је *Историју о Черној Гори*, историјско-политичке мемоаре. Мало дотјерана оставила је добар утисак и привукла пажњу руског двора, а убрзо је преведена на италијански језик.

Митрополит Василије у посланици Венецији наглашава да митрополит „облада не само црквеном но и мирском” влашћу,¹⁸ и да предводи народ у борби противу Турака. То двојство у чину и чињењу у ствари је јединство које усклађује и омогућава Црногорској митрополији да од средине XVII вијека буде носилац борбе за ослобођење и стварање (обнову) државе.

Митрополит Василије извео је легитимитет своје власти од Немањића, Балшића и Црнојевића.

У писму Мехмед-паше митрополиту Василију од 29. 04. 1755. г. стоји пријетња и крвава намјера да се казни митрополит због неплаћања пореза. „И они обећаше да ће плаћат харач”, али слободни и ником неподвласни Црногорци то не чине. Силник у писму поручује: „Имам над у Бога да од моје руке и у море утећ нећеш него ћу те живог на колац набити, а све ћу оне главаре повјешати, којизи се око тебе находе”.¹⁹ Зна митрополит Василије да се крвник не шали, али ни првосвештеник у одговору није комедијаш. Отписује му ријечју и дјелом без узмака: „Нит се ја бојим твога коца ни конопца чијем ти мени пријетиш, јер ја ником не чиним ничесова зла, а чиним добро колико могу... Ја би тебе сјетова да ти стојиш у мир и рахатлук”.²⁰ У питању су двије филозофије поимања свијета и живота; једна плитка и освајачка, друга дубока и хришћанска. Мржња и миротворство! Ријеч и дјело митрополита Василија штити интерес Црне Горе у мјери колико би то чинио сваки други државник. У првом дијелу писма митрополит се описује као свјетовни владар, а завршава као духовни поглавар, али то двојство је непротивстављено у јединству једне личности.

Предузимљиви митрополит Василије пише 17. 06. 1756. г. усрдно писмо изванредном провидуру Ђустину Болду: „Ја молим ваше преузвишено гство како принципа да се смилујеш и крајину да ставиш у мир и у једну љу-

¹⁸ Нико С. Мартиновић, *Предњеџошевско доба*, титоград, 1963. стр. 179.

¹⁹ *Зборник докумената...*, стр. 241.

²⁰ Исто, стр. 242.

бав, а можете вјероват мене како божјем архијереју да те хоћу служит у та мир колико највеће узмогу”. Овај хришћански великодостојник сваку ријеч и радњу темељи на хришћанском миру и слози међу сусједима и ближњима. На крају писма се потписује: „Митрополит черногорски, зетски, скендеријски и приморски и трона сербскога ексарх Василиј Петровић”. Титула показује широку црквену јурисдикцију Црногорске митрополије и њену припадност Српској православној цркви. Титула егзарха указује да није постојала аутокефална црногорска црква, како то желе неки данас да без темељних чињеница прикажу.

У канонским визитацијама митрополит Василије нарочиту пажњу поклања Боки. Изузетну бригу и стварање показује за цркву Светог Луке у Котору, за коју у писму провидуру Пјетру Ему 30. XI 1764. г. истиче и доказује да именованог желе да поздраве „наши христијани Светога Луке да им савершимо у цркву службу божју...”²¹ Поред других извора, и овај иде у прилог усвојеном мишљењу да је дотична црква власништво православца у Боки.

Напријед изложени садржај недвосмислено илуструје сву сложеност позива и дјелања црногорских владика и митрополита – од ослободилачких борби до канонских визитација и обратно. Свој живот су посветили Богу и народу. Владика Василије у унутрашњој политици слиједио је дубок траг стрица владике Данила. Знатно је подигао углед Црне Горе и представио је свијету моћних и лукавих као земљу која смјера да буде своја на своме и са својима.

Смрћу митрополита Василија 1766. г. у Петрограду погоршавају се односи међу племенима и самозванац Шћепан Мали долази за владара Црне Горе (1766-1773) у којој је завео ред и страх. Крајем владавине митрополита Арсенија Пламенца црногорско главарско вођство све више види у архимандриту Петру I Петровићу будућег поглавара Црне Горе.

Крајем децембра 1777. г. црногорска делегација, у саставу гувернадур Јован Радоњић, сердар Иван Петровић и архимандрит Петар I Петровић, стигла је у Беч на разговоре. Ова делегација је наставила разговоре у априлу 1779. г. у Бечу и предала један меморандум (Конвенција) у 14 тачака за аустријску императорку о црногорско-аустријској сарадњи. За предмет овог истраживања од посебног је значаја чл. 11: „Желимо да митрополит црногорски зависи од пећког патријарха у Србији. Кад садашњи митрополит умре пристајемо засад да његов наследник буде рукоположен у Карловцима, али да увијек буде изабран по старом обичају, тј. да га бирају гувернадур, потчињени главари и цио народ црногорски, али само дотле док Турци владају Србијом, те не можемо слободно да га пошаљемо у Пећ”.²²

²¹ Исто, стр. 290.

²² Владан Ђорђевић, *Црна Гора и Аустрија у XVIII веку*, Београд, 1912, стр. 9.

Слојевита анализа указује да је овај извор врло значајан за политичку и црквену историју. Избор „по старом обичају” се односи на бирање митрополита као владара народа, а духовног владара канонски рукополаже Црква. Слиједи да се по правилу долазак на теократски пријесто састојао из двије етапе. Послије 1766. г., када је Турска насилно укинула Пећку патријаршију, архијереји се више не рукополажу у Пећи, „али само дотле док Турци владају Србијом”. Када се успоставе редовне политичке и црквене прилике, поново ће се рукополагати у Пећкој патријаршији. Петар I Петровић собом је, на путу за Сремске Карловце, понио пратећу документацију и писмо „од народа и губернатора црногорског”.²³ Рукоположио га је српски патријарх Мојсије Путник 13. X 1784. г. у Карловцима, јер у Цетињу то није могло бити, јер Црногорска митрополија није аутокефална. О значају Пећке патријаршије и историјској привржености Црногорске митрополије истој свједочи Петар I Петровић у писму Црногорцима 16. 02. 1822. г.: „Оно је српска црква свега славено-српског народа и мати свијех српскијех цркава, у коју су патријари наши стојали и коју су цари наши оградили”.²⁴ Пећ је до укинућа 1766. г. била „мати свијех српскијех цркава”, а то значи и Црногорско-приморске митрополије. Редовно стање ће се касније (тек 1920.) успоставити. Како је било послје 1766. износи опет Петар I Петровић: „Славеноилрски народи имају свога архијепскопа који има право и власт посвећивати архијереја. При свему томе што сада, због турских насиља, немамо патријарха, али имамо доста архијереја и слободу у црквеним правима”.²⁵ Овај извор је високе вриједности за препознавање тешког стања послје укинућа Пећке патријаршије „због турских насиља”. Прилошко значење „сад” одређује ограниченост тог прекида, али иако не признаје Цариградску патријаршију, коју је подвластила Турска, Црногорска митрополија има неку врсту аутономије и канонских слобода као и остале епархије (рукополагање архијереја на страни, ненарушено канонско и догматско јединство итд.). Испољава се брига за духовну страну власти, без које нема ни свјетовне.

МИТРОПОЛИТ ПЕТАР I ПЕТРОВИЋ – СТОЖЕРНА ЛИЧНОСТ ЦРНОГОРСКЕ ИСТОРИЈЕ

Почетком новембра 1785. г. митрополит Петар I Петровић је отпутовао у Русију, али је убрзо враћен. Овај догађај се дубоко усјекао у души митро-

²³ А. Форишковић, *Неколико докумената о завладичењу Петра I Петровића 13. X 1784. у Сремским Карловцима*, Историјски записи, XXII, 1969, стр. 137.

²⁴ Јевто Миловић, *Петар I Петровић Његош и његово доба*, Цетиње, 1951, стр. 65-66.

²⁵ Исто, књ. I, Титоград, 1987, стр. 20-21.

полита, чија везаност и оданост према Русији неће никада хладити или се раскинути. Одсутност митрополита из Црне Горе искористио је султанов одметник и силник Махмут-паша Бушатлија, који је 23. јуна 1785. освојио Цетиње и спалио манастир. У истом походу разорио је Паштровиће и побио велик број житеља овог племена у границама Млетачке републике.

Прошло је 10 година и поново се пријетећи најављује Махмут-паша Бушатлија. Владика покушава умијећем и памећу да га одврати од злог наума, али не помаже. Митрополит Петар предузима низ радњи да припреми Црногорце на одбрану и да их сложи.

Пред великом опасношћу за Црну Гору митрополит и вођство сазивају 20. јуна 1796. г. Збор главара, старјешина и народа на Цетињу, на коме су утврдили вјеру да ће сви свој живот дати за слободу и одбрану Црне Горе. Донесена је Одлука која је све обавезивала. Већи дио преносимо: „Разбирајући и мислећи на све оне несреће, које су се славеносрпскоме роду нашем од издаје и неслоге догодиле, сви јединокупно рекосмо и одлучисмо и темељито заклетвом утврдисмо да хоћемо сви супрот опћега хришћанскога непријатеља за православну вјеру и за свети закон и за нашу предрагу слободу и вољност нашу и за љубезно отечество војевати... да не би допустили на себе и последње наше тешки и жестоки јарам тирјански, од којег смо се до садашњег времена с превисоком помоћу свесилнога Бога по изгледу и примјеру блаженопочивших родитеља и прародитеља наших оружјем својим бранили од времена и од разора нашега српскога царства и по том од доба последњег принципа и господара нашега Ивана Црнојевића”.²⁶

Уочава се неколико битних чињеница. 1. Ријешеност Црногораца да бране и одбране својим животима једину Црну Гору као свој дом и огњиште. 2. Православна вјера као слобода и свети закон су прве и највише вриједности за које се жртвују Црногорци. Свети закон је учење јеванђелиста и апостола. 3. Континуитет у слиједу догађаја историје који настављају Црногорци. С разлогом се истиче разор „нашега српскога царства” и последњи господар Иван Црнојевић. Војевање оружјем не престаје управо од ових догађаја и личности у непрекинутом кретању историје. За Одлуку је убрзо сазнала сва Црна Гора. Одлука показује ријешеност Црногораца „на страшноме мјесту постојати”.

Нешто раније, у истој преломној 1796. г., владика је писао (вјероломнику) напаснику Махмут-паши Бушатлији да „је сила само у једнога Бога, којему се сви предајемо и молимо, да нам буде у помоћ а ми ћемо се од твоје силе и напасти с помоћу божјом бранити докле један тече”.²⁷ Ову другу цитирану исправу пише у ствари митрополит Петар I коме је Бог врховни духовни за-

²⁶ Душан Вуксан, *Петар I Петровић Њеџош и његово доба*, Цетиње, 1951, стр. 65-66.

²⁷ Јевто Миловић, књ. I, стр. 102.

кон. У Одлуци од 20. јуна 1796. г. уочавају се многи свјетовни циљеви: слобода, отечество, раскидање ропства оружјем итд. И њу је писао митрополит у пуној непротивурјечности духовног и свјетовног персоналитета.

Послије јулског пораза Турака на Мартинићима 1796. г. Црногорци су знали да силни Махмут-паша Бушатлија неће одустати од новог напада на Црну Гору – да је савни и попали и име да јој се изгуби. Мудри владика се о свему обавјештава и све прати будним оком од Ловћена до Мораче и преко њене лијеве обале. На Збору главара, као представника народа, на Цетињу 6. 08. 1796. г. усвојена је и потписана Стега, законски акт од 6 чланова којим се одбрана земље ставља у први план. За издају је прописана оштра санкција. Члан 2. прописује да ће Црногорци „за благочестиву вјеру нашу христијанску војевати и своју крв пролити”. Овај члан је скоро дословце преписан из Одлуке од 20. јуна 1796. г. За издају „таквога издајника увијек од сабора и обшћества нашега отлучиство”. У питању је, већ смо истакли, веома оштра мјера изопштења таквог преступника из црногорске заједнице. Казна је религиозно интонирана, јер је кумулативно предвиђена поред изопштења још и казна изрицања проклетства, с призивом имена божјег.

Митрополит Петар I Петровић је првосвештеник и народни предводник ношен идејом ослобођења свог народа и стварањем државе. Титула и дужност митрополита с краја XVII стољећа је насљедна. Петар I је сазивао општенородне зборове (сабори), њима је предсједавао и на њима се расправљало о вођењу ослободилачке борбе, интересима Цркве, јединству народа, јачању реда и успостављању власти. Све ово даје митрополиту свјетовно значење и функцију. На зборовима народна свијест од краја XVII вијека достиже висок ступањ, а посебно мјесто у њеном настајању и формирању припада владикама и главарима. Народ је зрелошћу ушао у догађаје спреман да са вођством донесе најбоље и најпродуктивније одлуке. Таква је Одлука од 20. јуна 1796. г. коју смо цитирали и анализирали.

Прије и између битака на Мартинићима и на Крусима Петар I Петровић стално моли и опомиње Махмут-пашу да се мирно ријеше њихови односи, јер представљају своје земље и народ. Тако би поступио сваки мудри државник, али владици Петру то посебно налаже духовни закон љубави и миротворства међу људима и народима. Хришћанство је вјера која спаја. У писму протопопу Тодору и Црмничанима у вези са скорашњим турским нападом владика истиче: „Богу се молимо и препоручујемо да он буде наш помошник и предводител”.²⁸ Прије одласка у бој противу Махмут-паше казао је оне чувене ријечи: „Више свега нама ће сила божја бити у помоћи... да покажемо непријатељу наше вјере, нашег имена и наше предраге слободе да смо Црногорци, који драговољно за своју слободу боре се до по-

²⁸ Исто, књ. I, стр. 82.

следње капље крви...”²⁹ У службеном обраћању Лоренцу Соранцоу пише: „А сутра у име божије крећем куда ме напаст и неправедна сила паше скадарскога принуђа који купи војску и како чујем на три стране мисли ударити”.³⁰ У говору одржаном 9. септембра непосредно прије битке на Крусима првосвештеник диже глас наде и спаса: „Спомените Бога са мном заједно, који ви је вазда помагао, пак ће и сад”.³¹ Уочава се да Петар I Петровић настоји и чини све да одврати Бушатлију од те зле намјере и да не дође до проливања крви, а када не успијева, онда показује изузетне војничке способности и храброст у сатирању непријатељске силе. Свети Петар, тако зван за живота, снагу, вјеру и надахнуће налази у Богу и вјери православној. Послије добијених битака на Мартинићима и Крусима 1796. г., од којих се као међаша рачуна ново доба – рођена је црногорска држава из жртве хришћанске, као највеће добро Црногораца – непролазна цивилизацијска творевина.

Црногорци су на Мартинићима и на Крусима пролили своју и крв других људи. Владика Петар, имајући у виду духовни закон Христа живог и Јеванђеља, прегазио је заповијест „Не убиј”. Намеће се питање у којој је мјери за то одговоран пред Богом и историјом, или је пак ослобођен одговорности. Цитирана документа садрже прворазредне чињенице као доказе да су сви митрополити и владике из Династије Петровић, нарочито Свети Петар, борили се за највише вриједности свијета, неба и земље у којима је присутан духовни закон (Христос, Јеванђеље, апостоли, учења црквених отаца и слично) и за то нијесу одговорни, јер су бранили светиње живота божјих створова. О тој нарочитој нужној одбрани у историји, вјери и ратовима Његош, владар и филозоф, дубоко промишља. „Зло чинити од зла се бранећи, ту злочинства нема никаквога”. Православна црква до данас чини помене погинулим у борбама за Вјеру и Слободу, славећи њихову непролазну хришћанску жртву.

Послије добијених битака владика је био свјестан да се добијено у рату (слобода, проширење територије и држава као факат) не смије изгубити у миру, зато предузима радње на увођењу државне власти и законодавства. Владика је 19. маја сазвао Народну скупштину, која је одлучила да у Русију пошаље архимандрита Стевана Вучетића, који ће руском цару да преда пројекат државног уређења Црне Горе. Моли се цар да пише Аустрији и Турској да им се представи ријешеност Црне Горе да са њима жели да живи у миру, да се обнови помоћ Цетињском манастиру.

Пројекат државног уређења достављен је цару у форми писма, које обухвата 8 тачака. Износимо редослиједом суштину и значај пројекта. „1. На-

²⁹ Исто, књ. I, стр. 83.

³⁰ Исто, књ. I, стр. 91.

³¹ Исто, књ. I, стр. 98.

родна скупштина има врховну власт, која се састоји у издању нових закона, у бирању сталних главара народних митрополита, гувернадур, сердари и војводе, који се ипак морају покоравати Правитељству и биће у својој власти од њега зависни”.³² Тражи се сагласност од народа да се уведу порези. „Народ објављује рат, али само по сагласности свога покровитеља (Русија – прим. В. Ј.), који је покровитељ у свим случајевима, средиште и извор све среће Црне Горе и код кога народ има уточиште”.³³ Црна Гора ће у рату увијек бити на страни једноврјерне и једнородне Русије. 2. Правитељство као судско-извршни орган утврђује начин сазивања скупштине и представљања нахија. Исказује се да је скупштина вољни „израз читавог народа”. 3. Народ повјерава извршну власт Правитељству у циљу очувања слободе, независности, закона и реда. 4. Правитељству се мора покоравати „сваки поштен човјек”.³⁴ 5. Као орган неподијелене власти Правитељство посједује врховну власт, „чува унутрашњи ред и мир”. У надлежности Правитељства је доношење нових закона, које подноси скупштини на одобрење, закључује мир итд. 6. Овај орган је састављен из два сената – два дома. 7. На челу Правитељства су два предсједника, митрополит и гувернадур, који су „дужни да буду нераздвојни другови”. Црквена власт митрополита је независна од Правитељства. „Сваки народом новоизабрани митрополит дужан је јавити се Св. Синоду у Петрограду, који му утврђује то звање”.³⁵ 8. Народ преко Правитељства „изјављује пред читавим свијетом да је Црна Гора под покровитељством Императора рускога и да сваки и сви имају дужно поштовање закона, а да би се утврдила народна власт и Правитељство, најпонижније моли високог покровитеља да пошаље на извјесно вријеме у Црну Гору своју војску, која би у случају потребе и непредвиђене несреће могла дати могућност опстанка народу и правитељству, против свих оних, који би покушали да наруше законе и мир народни”.³⁶ Писмо су потписали: митрополит, гувернадур, 6 сердара, 12 војвода и 32 кнеза.

Пројекат представља израз савремених државноправних рјешења друштвеног преуређења Црне Горе. Интересантно је да се планира да митрополиту припадне пуна духовна (црквена) власт, а вођство Правитељства равноправно да дијеле митрополит и гувернадур. Начин бирања митрополита (народ и канонско рукоположење) остају неизмијењени, с тим што је Петроград искључиво мјесто рукоположења митрополита у цркви. Подјела власти између Скупштине правитељства и вођства је потпуно изведена и у равни надлежности конкретизована. Истиче се значај, снага принуде у Црној Гори, која

³² Душан Вуксан, нав. дјело, стр. 74.

³³ Исто, стр. 75.

³⁴ Исто, стр. 75.

³⁵ Исто, стр. 76.

³⁶ Исто, стр. 76.

би имала једну врсту прелазног карактера. У државноправном пројекту преуређења црногорске заједнице у питању су, углавном, свјетовни елементи власти, иако иза овог пројекта стоји Петар I Петровић. Може се рећи да је ово израз високе народне свијести и зрелости главарског вођства и да овај документ представља један од првих и најважнијих државноправних аката 1499-1916. г. Концепција модерне државне заједнице у Црној Гори крајем 18. в. сабира све претходне радње и опредјељује будуће на увођењу државних органа и закона. Пројекат потврђује далековидост аутора, тим значајније јер представља једну неразвијену заједницу иза леђа Европе.

На Народној скупштини у манастиру Стањевићима донесен је Законик общчи црногорски и брдски од 33 члана и истог дана 18. октобра 1798. г. формиран први државни орган Правитељство суда црногорског и брдског на принципу племенског представништва. Законик обухвата највише кривичних норми које санкционишу крвну освету, крађу итд. религиозно је интониран у уводном дијелу (Петар I је аутор). Руски цар Павле одговорио је на пројекат 11. јануара 1799. г. обећавајући заштиту Црне Горе, али до реализације пројекта није дошло.

Међу црквеним великодостојницима из династије Петровић присутна је снажна историјска свијест о преносу и пријему власти и наслеђа од Црнојевића. Свети Петар у књизи „Кратка историја Црне Горе” потврђује и оснажује становиште о преносу власти. Георгије (Ђурађ) био је свјестан да се Црногорци неће сложити у избору владара послѣ његовог намјераваног одласка у Млетке (Венеција), па „из тог вам узрока остављам мјесто себе Митрополита Германа, а по њем будуће митрополите, докле, да, Бог промисли за србски род на други бољи начин... Герман је обшти духовни отац и архипастир; тко може, дакле, боље и усрдније за добро ваше радити од вашег духовног оца. Договарајте се с њим и слушајте његове совјете и науке, а ја му ето остављам и грб, којег су блаженопочивши цари наши, а по њима прародитељи и родитељи моји и ја употребљавали”.³⁷ Првосвештеник не оставља сумњу у пренос власти са Црнојевића на владике и митрополите.

Митрополит Петар I Петровић брине духовне (црквене) и свјетовне бриге, које нијесу ни мале, ни обичне. Интересује се 1784. г. за набавку оружја у Аустрији, од чије владе добија одговор да се ратни материјал на њеној територији може купити као свака роба. Овај се извор налази у књизи „Историја Црне Горе” од Сима Милутиновића, за кога Бранко Павићевић с разлогом истиче: „а како нас обавјештава Сима Милутиновић у чија се казивања мора вјеровати...”³⁸ Оцјена овог истраживача, који добро познаје политичку и државноправну историју Црне Горе, треба да буде подстицај за

³⁷ Петар I Петровић, *Фреске на камену*, Титоград, 1965. стр. 463-464. (Дио под насловом „Кратка историја Црне Горе”).

³⁸ Сима Милутиновић, *Историја Црне Горе*, стр. 110-111.

критичко вредновање неких мишљења о Сими Милутиновићу у којима има доста произвољности и злонамјерности. Тешко је одвајати мисли и радње у дјелатности владика и митрополита из славне династије Петровић, али персоналитет њиховог звања строго не одваја надлежност функција. То је могао урадити (набавка ратног материјала) Петар I као државник, али и митрополит за коју личност народ везује прву политичку позицију у Црној Гори.³⁹

И одјејаније владике и митрополити прилагођавају према приликама, догађајима и личностима. Послије побједа на Мартинићима главна свечаност је била на Цетињу 25. јула 1796. г. Централна личност побједничке поворке био је митрополит Петар I Петровић, који је јахао на коњу у војничкој одјећи са сабљом у десној, а крстом у лијевој руци. Побједи је дат дубок историјски значај и памћење. Исто је било организовано послје побједе на Крусима. Свечани улазак црногорске војске у Цетиње обављен је 9. октобра 1796. г. Ношена је глава погинулог скадарског везира, набијена на копље. И овог пута митрополит није био у црној мантији.

У рату са Французима 1806. г. оставио је снажан утисак на Русе, који су „у њему гледали лик ђенерала а не владике”.⁴⁰ На преговорима с Французима 1807. г. и 1808. г. као државник представља Црну Гору.

Идеја о територијалном ширењу Црне Горе присутна је у плановима и акцијама владика и митрополита. Она није имала освајачки карактер, већ је покретала на враћање оних простора на којима живе њихови сународници истог језика и вјере. Полагали су, сматрали су, историјско право на територије које су некада припадале њиховим историјским владарима у прошлости. У томе и у акцијама које ће предузимати иступају као свјетовни владари не запостављајући улогу митрополита, која је, тако рећи, недјељива од државничке.

Увјерен да ће Русија ослободити Далмацију, владика пише цару Александру да је историјски сан народа православног да се Црна Гора уједини с Подгорицом и Спужем у једну државу као и с Боком, Херцеговином, Дубровником и Далмацијом. На челу ове славено-српске државе био би руски цар, потпредсједник би био митрополит црногорски, а пријестоница би била у Дубровнику. Руски одговор је стигао са закашњењем, а очекивани догађаји нијесу донијели промјене.

Догађаји 1806-1813. г. показали су Петра I Петровића као далековидог државника и одлучног војсковођу који је у ратним дејствима противу Француза ослободио Боку и ујединио је са Црном Гором. Французи настоје 1807. г. да Црну Гору привуку у своје политичке сфере и ставе је под покровитељство. Мармон чини озбиљну понуду Петру I да прими Орден легије части, плату од 20.000 франака и да буде „патријарх свега српског на-

³⁹ Бранко Павићевић, *Петар I Петровић Њеџош*, Подгорица, 1997. г. стр. 81.

⁴⁰ Исто, стр. 301.

рода или целог Илирика”.⁴¹ Привржен својим вјерским начелима и политички одан Русији – Петар I енергично одбацује понуду. Овај значајан извор недвосмислено указује на српски идентитет Црногораца и припадање Црногорске митрополије Српској православној цркви. Титулу патријарха „српског народа” није могао да понесе митрополит Петар I Петровић као поглавар аутокефалне (непостојеће) црногорске православне цркве. То су добро знају Французи, Црногорци и Петар I. Црногорско-бокешка скупштина, одржана 10. 11. 1813. г. у Доброти, донијела је Одлуку о уједињењу ове двије сусједне покрајине. Изгледало је да је стигао час остварења плана Петра I о славено-српској држави, али је закључењем црногорско-аустријског Протокола 10. VI 1814. г. Бока предата Аустрији. За тај период своје владавине Св. Петар с горчином закључује: „Ја сам у оно доба разорен”.⁴² Конгрес мира у Паризу (мај 1814) био је неправедан према Црној Гори.

Петар I пише о својој владавини: „Немам коца, немам конопца, а немам бајонета до ово мало језика, а да још тога нема, све би се ово искрвило”.⁴³ Средства која симболизују кажњавање преступника супротна су његовом црквеном (духовном) закону. У писму барону Томашичу 18. 01. 1830. г. митрополит се званично заузима за међудржавни мир, јер не може зле људе кажњавати „нако под самим проклетством и одлученијем од цркве”.⁴⁴ Произлази да све што не извире из Јеванђеља није у сагласју са његовим духовно-свјетовним понашањем. У писму Хусеин-аги Шолаку од 6. маја 1827. г. владика је љут на Црногорце који ремете међудржавни гранични мир. „А да ми закон допуштаје сјећи и кастиговати зле људе, не би се ни једнијем благом могли откупити да не буду кастигани... но ми то закон не даје чинити”.⁴⁵ Писани Законик обшчи црногорски и брдски му дозвољава кажњавање криваца, али не дозвољава црквени (духовни) закон.

У почетку владавине Петра I изречене су 2-3 смртне казне (вјешање и стријељање),⁴⁶ али то није пресудио владика, већ Правитељство као орган власти.

Руски официр Броњевски пише о сусретима са Петром I Петровићем. „Видио сам га као првосвештеника, као владоаца, као ђенерала, као инжињера... Он је један међу архијерејима на овоме свијету, који је умио у

⁴¹ Ђоко Пејовић, *Црна Гора у доба Пејтра I и Пејтра II*, Београд, 1981, стр. 390.

⁴² Петар Поповић, *Црна Гора у доба Пејтра I и Пејтра II Пејровића*, Београд, 1951. г. стр. 302.

⁴³ Петар Поповић, *Црна Гора у доба Пејтра I и Пејтра II Пејровића*, Београд, 1951, стр. 280.

⁴⁴ Јевто Миловић, књ. II, стр. 284.

⁴⁵ Јевто Миловић, књ. II, стр. 202.

⁴⁶ Петар Поповић, *Пийање организоване силе у доба Пејтра I*, Годишњак филозофског факултета, III, Нови Сад, 1959, стр. 90.

себи саставити сва достојанства, која се тако мало слажу, која су тако противна архипастирској штаци. У цркви, кад је сио на пријесто, изгледао је као цар. У ђенераловом дому више је изгледао као ђенерал, него као митрополит. Владика говори италијански, француски и руски као што говори својим језиком... пажљиво прати ток политичких догађаја у Европи, умије да се користи околностима и да се извуче из најтежих околности".⁴⁷ Овај опис слика непротивурјечну духовно-свјетовну личност Петра I Петровића.

Ову слику употпуњује један други извор из непосредне митрополитове близине. Поп Јоко Шпадијер непосредни митрополитов сарадник пише о Светом Петру да је „постио сриједу и петак и све четворо пости, а у велике пости понеђељником, сриједом и петком није у јело ни кап зејтина има".⁴⁸ О духовној страни његова живота постоји један други запис. „Као у свему, а нарочито у вршењу својих вјерских дужности, Владика је био најригорознији. Он није пропуштао ни један већи празник, а често ни недјеље, да не би служио летургију, само кад је био у Стањевићима или на Цетињу и кад га у томе не би ометали народни послови, ради којих је највише био непрестано по нахијама".⁴⁹ Као и његови претходници и Петар I Петровић живи пуним вјерским животом, који се прекида само када свјетовни (народни) послови својом важношћу (сукоби унутрашњи, спорови, немаштина, опасност од Турака и слично) нијесу прекидали. Из писма 1804. Правитељства црногорског и брдског руском грофу Ивелићу, поред осталог се истиче у оштром тону и сљедеће: „Једина права и чиста вјера и учинила је, да смо се ми послје пропасти нашега царства повукли у непроходне планине, гдје живимо у потпуној слободи, неподвласни ником осим нашим митрополитима... Под његовим ми смо се ослободили непријатеља и од тог времена живимо независно у слободи... Кад би наш владика у чем поступио и био крив као што је оклеветан, ми бисмо му сами судили не као архијереју, него као грађанину, јер смо га на то достојанство и изабрали".⁵⁰ Овај документ указује на историјску улогу Светог Петра као ослободиоца, коме су једино Црногорци подвласни и, занимљиво, коме могу да суде као грађанину, али не као архијереју, који је подложен црквеном суду. У јединству функције разликују се духовне од свјетовних дјелатности. И у овом случају православна вјера је прва и највећа вриједност у историји митрополита из династије Петровић и оних прије њих. Овај извор је, изнад свега, значајан што Правитељство оштро указује Русији и њеном Синоду да Црногорци на челу са митрополитом и Правитељством хоће једноставно, и поред све оданости и љубави према моћној словенској царевини – да буду своји и на сво-

⁴⁷ Душан Вуксан, нав. дјело, стр. 368-369.

⁴⁸ Записи, XVII, 1937, стр. 58.

⁴⁹ Душан Вуксан, нав. дјело, стр. 368-369.

⁵⁰ Душан Вуксан, нав. дјело, стр. 126-127.

ме у свакоме погледу. Достојанство имена црногорског је изнад сваког другог имена. Ово је риједак историјски примјер у Европи како мала Црна Гора држи до себе и не клеца пред моћним и силним, па макар то била и једновјерна Русија.

Митрополита Петра I замијенио је његов синовац Раде Томов, који је замонашен почетком фебруара 1831. године, а у чин архимандрита рукоположио га је митрополит Рашко-призренски Захарије на острву Кому у манастиру задужбини Црнојевића. Снагом принуде, свјетовним мјерама, учвршћивао је државу у времену зађевица и непослуха.

У обраћању представника власти страних држава црногорским владикама и митрополитима истиче се јединство духовне и свјетовне власти црногорских владара из династије Петровић. У писму Николе Томазеа Његошу од 31. марта 1848. г. констатује се у обраћању: „Ви као хришћански владика, као владар дакако слободног народа, као пјесник и Словен, треба да се покажете пред свијетом као углед...”⁵¹ Намјера обраћања је да се лично Петар II Петровић заузме пред свијетом да Црногорци не чине преступе и злочино, што се од њега очекује, прво, као од хришћанског владике.

У револуционарној 1848. г. Његош историјски промишља о ослобођењу и уједињењу српског народа. „Треба најприје да се српство ослободи и уједини. Ја бих тада у моју Пећку патријаршију, а кнез српски у Призрен. Мени духовна, а њему свјетовна власт”.⁵² За вријеме владавине владика и митрополита из династије Петровић власт је неподијелена, али у визији Његошевој будућа држава уједињеног српског народа имаће одвојену духовну од свјетовне власти (Пећ и Призрен).

Његошевом смрћу 1851. г. завршио се период владавине теократије 1499-1851. Са књазом Данилом, Његошевим насљедником, уводи се свјетовна књажевина. Теократија је у Црној Гори одиграла значајну историјску улогу у кретању црногорске заједнице.

ЗАКЉУЧАК

Све владаре у теократији из династије Петровић повезују заједничке црте и одлике. Владике и митрополити унијели су идеју државности и слободне земље (територија, становништво и суверена власт). Носиоци су планова и пројеката о ширењу Црне Горе на просторе истородног народа под освајачима. У прожимању и дјелању складно функционише духовни и свјетовни закон, односно власт. За личност митрополита или владике народ већује прву политичку позицију у Црној Гори. Оне радње које забрањује духовни закон (кажњавање криваца) не изводе владике и митрополити, већ

⁵¹ Јевто Миловић, *Петар II Петровић Његош*, књ. 5, Титоград, 1987, стр. 106.

⁵² Записи, књ. XX, 1938, стр. 338, 347.

судови. Дозвољена је борба за ослобођење од непријатеља вјере и народа. Духовни и народни и државни послови потпуно апсорбују њихову енергију. У теократији Петровића титуле су наследне (облик монархије). Преузимање владарске столице подразумева избор од стране главара и народа, а затим рукоположење по правилима црквеног права. У титулисању или потпису у званичним актима сријеће се титула владике или митрополита сваког владара Петровића, а неким једна иза друге (митрополит и владика Данило). Они обављају све радње свјетовних владара али при том не запостављају садржаје и радње духовних закона. Црногорско-приморска митрополија је квасац црногорске историје. Владике и митрополити Петровићи у духовном и свјетовном дјеловању потврђују и оснажују канонско утемељење Црногорско-приморске митрополије као епархије Српске православне цркве. Неспорна је историјска чињеница да духовници–државотворци Петровићи и послје укидања Пећке патријаршије 1766. г. припадање и положај Митрополије и даље везују за Пећ. Она је за њих била и остала мајка – Црква. Они ни ријеч нијесу казали или написали о постојању аутокефалне црногорске православне цркве! Оно чега нема, то не постоји.

Сви владари Петровићи, од владике Данила до краља Николе, исказују се и пишу Србима. Српство у Црној Гори није споља наметнуто или унесено – оно је изворно. Појам Српство, осим припадања Црногораца српском народу, означава у политичком погледу борбу за ослобођење, уједињење и очување српског народа на сопственом историјском простору, током 18, 19. и почетком 20. вијека.

Митрополити из династије Петровић наслеђују и слиједе традицију и историјски ход држава Немањића и Црнојевића. У том друштвеном кретању према обнови и учвршћивању државе нема дисконтинуитета историје, који оставља ожиљке и падове.

Vladimir JOVIĆEVIĆ, Ph. D.

METROPOLITANS FROM PETROVIĆ DYNASTY

Summary

The very famous, distinguished and victorious royal dynasty of Petrovics reigned in Montenegro in the period of 1697-1916. The first five of its sovereigns were metropolitans: Danilo, Sava, Vasilije, Peter I and Peter II. The last two Montenegrin rulers were dukes Danilo and Nikola who ascended the throne as the king of Montenegro in 1910.

It is the opinion of majority of historians that bishops and metropolitans originating from various tribes (1499-1697) and from the Petrovics dynasty took over the throne from the Cr-

nojevics. Contained in the statements of church dignitaries of that time are the proofs and confirmations of such taking of the throne and power.

The Montenegrins associate the first and strongest political position in Montenegro with the personality of a bishop i. e. a metropolitan. Duality of spiritual and secular power embodied in just one personality is in the dialectic unity and non-contradictoriness. The sovereigns harmonize both spiritual and secular law of ruling by just one hand. In their public office they are both metropolitans and statesmen. As holders of the primary religious position and the title of a metropolitan or bishop, they succeed in managing the state affairs as any other statesmen in any of the neighboring or other more distant countries. They simply do not undertake anything that they are not allowed to by their spiritual law (church canon), first of all they do not punish violators and culprits by physical punishment – that is left to the state courts.

Bishops and metropolitans from the Petrovics dynasty were the first to introduce the idea of sovereignty and free country (territory, population and sovereign power). They are creators of numerous plans and projects about the territorial expansion of Montenegro over the territories of the peoples of the same religion and the same national origin, but occupied by conquerors. In the Petrovics theocracy, the titles are hereditary (monarchy). In the official state documents we meet the appointment of bishops or metropolitans, whereas some of them sometimes are titled or signed as bishops and sometimes as metropolitans. The bishop Danilo also used to sign himself as both a bishop and a metropolitan.

Sovereigns from the Petrovics dynasty are creators of the state sovereignty who liberated Montenegro and through that liberation struggle made Montenegro a free country and who created an ever-lasting state by uniting Montenegrin tribes. The Diocese of the Montenegrin Metropolitan was the genuine germ of Montenegrin history.

The eternal struggle of Montenegrin peoples for their faith, freedom and state, represents an extraordinary condition of the state of speaking in today's terms, it is a social crisis that is transferred to all structures of the society causing its backwardness. The historical science has a creative attitude toward the deep social contradictions as it opens new horizons and offers innovative solutions for overcoming the present-day crisis of the Montenegrin community.

